

اسدی توسی

ابونصر علی فرزند احمد اسدی توسی - از شاعران و حماسه سرایان تاجیک سرزمین ایران شرقی یا خراسان بزرگ است که پس از فردوسی به شیوه او به حماسه سرایی پرداخت و در میان مقلدین فردوسی، شعر او انسجام و پختگی بیشتری دارد.

ولادت او در اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم صورت گرفته است. از احوال و زندگی اسدی اطلاع زیادی در دست نیست جز اینکه دوره بلوغ او در شاعری مصادف بود با انقلابات خراسان بزرگ و انقراض غزنویان و به قدرت رسیدن سلجوقیان در آن سرزمین. به همین دلیل اسدی ناگزیر از خراسان به آذربایجان رفت. در آنجا به مدح امیر بودلف- پادشاه نجوان- پرداخت و اثر «گرشاسپ نامه» خود را نیز به نام او به نظم درآورد.

اسدی در علوم عربی و نظم و نثر عربی و نیز در ریاضی و فلسفه الهی دست داشت و بیشتر اشعار او هم با تاثیر از همین علوم سروده شده است. او اندیشه های دور و دراز بشر را نمی پسندد و انسان را به اغتنام فرصت و بهره گیری از عمر و مال می خواند.

آثار اسدی توسی :

1 - گرشاسپ نامه : این کتاب داستان حماسی راجعتت بسرگذشتت گرشاسپ پهلوان بزرگ سیستان خراسان جدّ اعلاى رستم - که نسخ مختلف آن از 7 تا 10 هزار بیت ببحر متقارب مثنی مقصور یا محذوف دارد و اسدی آنرا از سال 456 هـ.ق. شروع تا 458 هـ.ق. پایان برده و چنین گفته است :

شد این داستان بزرگ اسپری
به پیروزی و روز نیک اختری
ز هجرت بدور سپهری که گشت
شده چارصد سال و پنجاه و هشت
***

سرمشق کار اسدی در سرودن این اثر- بی شك « گرشاسپ نامه » ابوالموید بلخی بوده است و اسدی نیز در این داستان تغییری نداده ، چنانکه در مقایسه آن با تاریخ سیستان و گرشاسپ نامه ابوالموید بلخی ، تفاوتی دیده نمی شود. (1) .

قهرمان این داستان قسمیکه در فوق تذکار رفت - گرشاسپ تاجیک تبار - از پهلوانان بزرگ سیستان خراسان وجدّ اعلاّی رستم است که در هند و کشورهای دیگر جنگها کرده و نامش به پهلوانی و گردن کشی مشهور است. اسدی در آغاز منظومه خود، گذشته از وعظ و حکمت، به تحقیق مسائل الهی از توحید و کیفیت خلقت پرداخته و در ضمن کتاب - نیز سخنان مختلفی درباره اولین مخلوق و چگونگی ترتیب موجودات آورده است. که میگوید :

مهی بُد ســـــر داد و بنیاد دین
گـــــرانمایه دســـــتور شاه زمین
محمد مه جود و چرخ هنر
سماعیل حقی مر او را پدر
بیکماز (*) یک روز نزدیک خویش
مرا هردو مهتر نشانند پیش
بسی یاد نام نکورانده شد
بسی دفـــــتر باستان خوانده شد
***

بیان همچو داستانهای عجیب و شگفتی آور از ویژگیهای « گرشاسپ نامه » است که نمایانگر اندیشه های نیاکان ما در مورد نواحی دوردست اقیانوس هند و دیگر ممالک اطراف خراسان بزرگ می باشد. گرشاسپ نامه اسدی یکی از آثار معتبر و پر ارزش حماسی سرزمین نیاکان واز جمله منظومهای مشهور زبان فارسی بحساب می آید.

2 - لغت فرس :

فرهنگ لغت فرس از مهمترین و قدیمی ترین کتابهای لغت فارسی است. اسدی این کتاب را بتحریرین دلیمسپار القطبی النجمی شاعر (پس از سال 458 هـ. ق) تألیف کرده و این شاعر ظاهراً شاگرد اسدی بود. این کتاب را یکبار « پول هورن » بسال 1898 م. در آلمان طبع کرد و بار دیگر طبع مصحّحی از آن با مقاله چند نسخه بدست مرحوم مغفور عباس اقبال آشتیانی بسال 1329 در تهران صورت گرفت. (2)

لغت فرس از دو جهت مورد توجه و تحسین بوده است، یکی به خاطر جمع آوردن لغات بسیاری از زبان فارسی و دیگر به خاطر در برداشتن اشعار مزیدی از گذشتگان که به عنوان شاهد مثال واژه ها آورده است. بدین ترتیب بسیاری از اشعار که از شاعران پیشین به ما رسیده به همت اسدی توسی می باشد.

3 قصاید مناظره :

اسدی توسی نخستین کسی است که به سرودن مناظره پرداخت. او در این قصاید، مناظراتی را بین دو طرف تخیل کرده و دلایل هر یک را بر برتری خود نسبت به دیگری آورده و سرانجام یکی را مجیب و دیگری را مجاب ساخته، آنگاه به مدح ممدوح تخلص کرده است. رضا قلی خان هدایت در مجمع الفصحا، چهار قصیده مناظره از اسدی بین « آسمان و زمین » ، « مغ و مسلمان » ، « نیزه و کمان » و « شب و روز » آورده است. وفات او را به سال 465 هـ. ق نوشته اند. (3)

1 - مقدمه « ژول مول » بر شاهنامه فردوسی ، ج 1 ، ص 58 . و تاریخ سیستان ص 1 ، 5 ، 7 ، 35 ، 36 .

(* بکماز : شراب

2 - تاریخ ادبیات در ایران ، دکتر ذبیح الله صفا ، ج 2 ، ص 903 .
- جهت معلومات بیشتر رجوع شود به :

3 - کتاب « مجمع الفحصا » بحث « اسد طوسی » ، ص 107 .
- « فرهنگ فارسی » ، مؤلف : دکتر محمد معین ، ص 140